

ՆԻՍԻՆՈՏԸ ԵՒ ՄԵՐ ՍՏԱՄՈՒԲՈՐԸ

Ինչպէս մօրթը, նոյնպէս մեր բոլոր գործաբանները իրենցմէ կը վտարեն այն խորշերը (cellula) որոնք սպառած կամ մեռած են: Նոյնը կը պատահի նաեւ ստամոքսի խնամադանթին (mucosa), որ իր բնական վիճակին մէջ օրական 25-200 եւ 10-40 առ հարիւր սպիտակ մասնիկներ կը հեռացնէ իրմէ: Պրոֆ. Վէսֆալ եւ գործադիրը Վեդլման ուսումնասիրելով այս խնդիրը, ցոյց տուին ծուխին ներշնչման վնասակար ազդեցութիւնը ստամոքսի խնամադանթին վրայ: Խնամադանթին բորբոքումէն անդործութեան մասնուած խորշերու արտածորումը 2000-6000-ի կը հասնի: Բորբոքումը կարելի է տեսնել Ռէօնթիկէնի ճառագայթներով ալ, ինչպէս որովայնագէտով (gastroscoپی) որ Թափանցիկի կը վերածէ ստամոքսի խնամադանթը:

Գործատուններու ազդերը ծուխի գլանիկներուն տեղ (sigaretta) տարածեցին ծխափողն ու սիկարը, որոնք նուազ վնասակար են. սիկար կամ ծխափող գործածելով համեմատաբար շատ քիչ մաս մը կը ծծենք ծխախոտէն: Մինչդեռ գլանիկներու ծուխը թոքերուն մէջ քաշուելով, նիքոթինին 7/8 մասը մեր գործարաններուն մէջ կը մտնէ: Աւելի յայտնի ցուցնելու համար վնասը, կը բաւէ ըսել, թէ գլանիկի պարագային՝ նիքոթինին արագութիւնը եւ ազդեցութիւնը, որով նա արեան մէջ կը մտնէ, գրեթէ նիքոթինի ներարկումի մը հաւասար է:

Իրաւ է, թէ ծուխի վարժողները մասամբ մը անզգայ կը դառնան թոյնին, բայց նիքոթինի վնասակար ազդեցութենէն անոնք ալ զերծ չեն մնար:

Որո՞նք են այս ազդեցութիւնները: Ծառ ծխողներուն մէջ ամէնէն առաջ կարելի է նկատել սրբոյի կծկում մը, որ կը յայտնուի չունչ առնելու ճիգէն եւ կամ շնչառութեան վիճակէն: (Այս մասին՝ դիտելի է նաեւ շատ ծխողներուն յատուկ ուժգին հազը): Սրտի այս կծկումը ի սկզբան անյայտ, բայց երբ շարունակուի ծուխի գործածութիւնը, կրնայ հետզհետէ վտանգաւոր ըլլալ: Ինչ ինչ պարագաներուն մէջ՝ մինչեւ իսկ մահաբեր: Կը նշմարուին խանգարումներ նաեւ երակային դրութեան մէջ, որոնք կը յայտնուին ժամանակաւոր կաղալէն, նուազումներէն, թորաւաջի եւ խոչափողի բորբոքումներէն: Այս խանգարումներն են որ կը պատճառեն ստամոքսի խնամադանթին բորբոքումը, վերաւորումը, եւ վերջապէս աղիքներու կեղը (ulcera):

Ախտաբանական վիճակագրութիւնը կ'ապացուցանէ, թէ այս կեղը շատ աւելի յաճախակի է ծխողներուն մէջ (նկատելով մանաւանդ հիւանդ երիտասարդները՝ 28-30 տարեկան) քան չծխողներուն մէջ. տարբերութիւնը 33-50 առ հարիւր է, անշուշտ նկատի առնելով նաեւ ժառանգական նութեան ազդեցութիւնը: Վատութիւնը (astenici)

որոնք տկար ջղային դրութիւն մը ունին, չեն կըրնար տանիլ շատ ծուխը, ինչպէս եւ շատ մը զեւեր, որոնց ուժգին կը հակադրեն: Հակառակ բնութեան այս հակադրումին, ծխողներուն մեծ մասը ճիշտ այս քիչ մը վատութիւններուն խումբին կը պատկանին, որոնք գլխաւորապէս կը ծխեն իրենք զիրենք հանդարտեցնելու համար: Սակայն ժամանակի ընթացքով կոկորդը միշտ աւելի ծուխ կը պահէ: Եւ այնպէս որ անոնց համար ծուխը հաճոյք մը կը դառնայ, իրական հաճոյք մը, հանդարտեցուցիչ մը՝ որուն միշտ աւելի կը զգան պէտքը: Ասոր հետեւանքները կը յայտնուին տեսակ մը ցաւի մէջ (զոր կարելի է ճշգրիտ որակել), որ ամէնով ճշուում մը կը դառնայ, տեսակ մը յազուրդի զգացում, եւ անորժակի կորուստ: Կ'աճեցնէ նաեւ ստամոքսի խնամադանթին խորշերուն եւ արեան սպիտակ գնդա-կիկներուն արտադրումը, որուն հետեւանքով կը խանգարուին ստամոքսի յոյզերուն յարաբերութիւնները:

Այս արդիւնքները փորձով ապացուցուած են կենդանիներուն վրայ:

Նիքոթինը թոյն մըն է, որ կ'ազդէ բուսական դրութեան վրայ, սահմանափակելով արեանային անօքսիդան գործելու կարողութիւնը, եւ վնասելով այն զնդերներուն, որոնք կամքին իշխանութեան ենթակա չեն (օր. ստամոքսի, աղիքներու զնդերները): Մասնաւորապէս առաջ կու գայ փոքր երակներու կծկումը, որոնք նորէն կ'ընդարձակուին. ասոր հետեւանքով ստամոքսի խնամադանթին վրայ ուռեցքներ կ'ընեն, նոյնպէս վերքեր ստամոքսին մէջ ու կեղ: Նմանապէս ներքին ջղային դրութեան հետ, կրնան ծանրապէս վնասուիլ:

Գլանիկներու նիքոթինը, ուրեմն, գլխաւոր պատճառներէն մէկն է այն հիւանդութիւններուն, որոնք կեղէն առաջ կու գան:

Երբ ներքին գործարաններուն մէջ գրգռումի վիճակ մը առաջ եկած ըլլայ, բժշկական դարմանը պէտք է ըլլայ ազդեցիկ:

Ստեյլ ծխողն իսկ դիւրաւ կը հրաժարի ծխելէն, եթէ լաւ բացատրուին իրեն ծանր հետեւանքները իր վնասակար սովորութեան:

Կրնայ սակայն միշտ թող տրուի իրեն՝ օրական երկու գլանիկ, կամ 2-3 այդ փոքրագոյն ու թեթեւ գլանիկներէն, որոնք «օրկարէլ» կը կոչուին:

Նիքոթինի վնասներուն դարմանը տակաւին կարօտ է աւելի ուշադիր ուսումնասիրութեան, մանաւանդ ընկերային կեանքին մէջ, նկատելով որ այս թոյնը աւելի վտանգաւոր է պատանեկութենէն չափահասութեան անցքի տարիներուն մէջ:

Թրգմ. ԽՈՒԶԱԿ

ԹՈՒՉՈՒՆՆԵՐՈՒ

ԵՐԱԺԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամառը, փառաւոր դիւերներուն, մինչդեռ փետրուար երդիչներու երամը կը հնչեցնէ անտառ եւ կը հրճուեցնէ բանաստեղծները՝ անդին խստահայեաց դիտնականները կ'ըսեն, թէ այս հիանալի նուազահանդէսը արտայայտութիւնը չէ՝ երգի ճշմարիտ բերկրութեան, այլ կը կախուի լոկ մթնոլորտային ազդեցութենէ, գեղձերու թրթռացուն մի ղեղումէն ու տեսակին աճումի բնագոյնէ: Եւ սակայն կարելի է ժխտել, որ թռչուններու նուազը միեւնոյն ատեն դուարճութիւն մը չըլլայ պարունակող իր մէջ ճշմարիտ երաժշտականութիւն մը: Անոնց նուազէն մինչեւ իսկ ներշնչումներ որսացին մախրոններ, ինչպէս Պեթ-հովէն, Վալէնթին եւ նուազ ծանօթ Գարլոյ Լէօլ: Այս վերջինս զարնանային տաքուկ իրիկունները մտիկ ընելով թռչուններուն երգը կըրցաւ զանազան յուշատետքներ լեցնել մեղեդիներու պատառիկներով: Պեթովէնի դալով՝ խիստ շատ ծանօթ է լուրամարդիի եւ կիււի երգը Զ. Բոյ Սինֆոնիայի մէջ: Նոյնպէս Լիցի «Քարող առ թռչուն»-ը կը պարունակէ փետրաւորներու նուազէն հանուած զանազան պաշարներ: Պրուքներ՝ Սինֆոնիա Ռոմանտիկայի մէջ ներմուծած է պարիկի Քանթորի՝ Վալկներ օգտագործած է «Ի մախրոն Քանթորի»-ի եւ Լոնգիլիքի մէջ խայտիտի, եկեանիկի եւ սոխակի քէմաներ:

Բնախոյզները կանոնաւոր կերպով ուսումնասիրած են թռչուններու երգը՝ ձայնագրելով ու երաժշտական կշռոյթի (ritmo) զննելով:

Անոնց մեղեդիներու ձայնամիջոցները (intervalli) ընդհանրապէս փոքրագոյն երկրորդէն (seconde minore) մինչեւ ութեակը կը բարձրանան, բայց կատարելապէս յստակ չեն միշտ: Կան սա-կայն կարգ մը թռչուններ՝ որ կրնան մըցիլ ու քան զմարդ գերազանցել ձայնի արտաբերումի (intonazione) յաջողակութեամբ: Հրաշալի է զոր օրինակ ճոխութիւնը տորդիկի եւ սարեակի երգերուն. փոքի Օփիկի ձայնագրած է սարեակին 72 տեսակէն աւելի մեղեդիները: Պէտք է կարծել որ կարգ մը թռչուններ ունենան հաստատուն ցանկ մը երգի. սարեակը կրնայ նկատուիլ իրբեւ խանդոտ ու գիւտերով բեղմնաւոր երգահան մը: Օփիկի սախայուներ է սքանչանալ սարեակի այդ արուեստին վրայ՝ որով մտքիւ մը յամառօրէն կրկնելէ վերջ՝ գտեր է յանկարծ բոլորովին նոր մեղեդի մը, տալով անոր՝ ամէնէն աւելի ինքնահար փոփոխութիւններ:

Թռչուններու նուազը յաճախ կաղմուած է հիմնական եռաձայնի (accordo fondamentale) մի միայն երեք ձայնայիններուն վրայ. զայս կը դիտենք, օրինակի համար, կտաւաքաղի երգին մէջ:

Երբեմն սակայն մեծագոյն համաձայնութեան (accordo maggiore) կը յաջորդէ անկարծելի աշխուժով՝ յարաբերական փոքրագոյն համաձայնութիւնը (accordo minore) ու չի պակսիր համաձայնութիւնը եօթներորդ շնչաձայնի (accordo di Settima di Dominante) թէեւ հազուադէպ ըլլայ ան: Տոքթ. Հոֆման կըրցէ է լսել քէմա-ի մը 10 տեսակէն աւելի փոփոխութիւնները: Զանազանակներու մախրոններն են սարեակը, սոխակը եւ պարիկը. արտոյտն ալ գիւտերու երաժշտ է, ու դիտէ երկար պարբերութիւններ կաղմել քէմա-ի ձայնայիններուն հետ յարաբերութիւն ունեցող համաձայնութեան ու փոփոխականներուն վրայ:

Թռչուններու երաժշտականութեան յայտնի ապացոյց մըն է անոնցմէ ոմանց կարողութիւնը, որով կարող են երգը մէկ ձայնէն միւսը փոխադրել: Ծանօթ թռչնարան Տոքթ. Սթաուեր կը պատմէ հարաւային Ասիայէն եկած տարմահաւի մը մասին. անոր ականջը լեցուած էր՝ աւելի սա անվայել երգով. «Յիմար ես դուն դատրիկ»։ Սթաուեր կըրցաւ մասնաւոր ձայնորդի (diapason) մը վրայ որոշել, որ տարմահաւը կարող էր երգը կրկնել re maggiore-ի, mi պէմոյ maggiore-ի եւ fa maggiore-ի վրայ ետեւէ ետեւ, ու միշտ անթերի: Եւ Տոքթ. Սթաուեր փորձած ըլլալով սուել սառնիկ երկու ամանակները mi maggiore-ի եւ յետոյ sol maggiore-ի վրայ՝ տարմահաւը շարունակել է զայն հանդարտօրէն այս նոր ձայնափոխութեամբ:

Երբեմն մարդ ապշած կը մնայ՝ լսելով նուազները ճահճային թռչուններէ ոմանց, ինչպէս թուիկատարի եւ ուրիշներու, որոնք սակայն ըստեղծագործող թռչուններ չեն նկատուիր: Այս պարագաներուն մէջ դիտելի է ստեղծագործութիւն կամ թէ թռչուններ՝ որոնք նմանցնելու կարողութեամբ օժտուած կը պանծան ուրիշի երգով: Այսպէս սոխակը աւելի ճարտար բանագող մըն է քան երգահան մախրոն մը փոփոխութիւններու. անիկա չքեղ ձայնով օժտուած ըլլալով՝ դիտէ պատշաճեցնել նրբերանգները արտայայտութեան գեղեցիկով եւ յարաճուրդով (crescendo), եւ սակայն երեւակայութեան ու ստեղծագործող ըլլալու մէջ ստուգիւ գերազանց է քան սարեակն ու տորդիկը:

Ուստի լսելը թէ թռչուններու ձայնը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ բնախոսական նպատակներու ծառայող բնագոյնի կողմ զնդերային աշխուժութիւն մը՝ քիչ մը յանդուգն է. անոնց փոքրիկ հոգիներուն մէջ ահա՛ շատ պէտք է տեղ բռնած ըլլայ երգի ուրախութիւնը եւ ստեղծագործող երեւակայութիւնը: Ու մեղեդիները որ անոնցմէ կը լսեն արեւոյճ օրերու եւ անդորր գիւշերներու մէջ՝ ճշմարիտ փոքր սքանչելիքներ են:

Թրգմ. Հ. Դ. Տ.